

BOEREN IN VERANDERENDE OMSTANDIGHEDEN

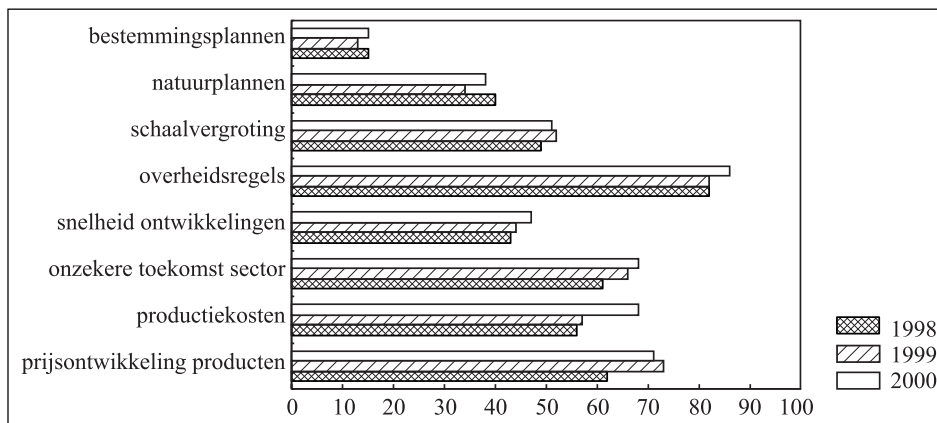
Marjan J. Gorgievski-Duijvesteijn en Hennie van der Veen

'Door het zwalkende regeringsbeleid is het bijna onmogelijk om plannen te maken voor de toekomst'. Met deze uitspraak verwoordde een tuinder zijn gevoelens in het onderzoek naar de manier waarop boeren en tuinders reageren op de huidige ontwikkelingen in hun sector. Dit onderzoek liep van 1998 tot 2000 en is uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en het LEI. Er werkten in totaal 518 bedrijfshoofden mee, waarvan er 314 ieder voorjaar een vragenlijst invulden.

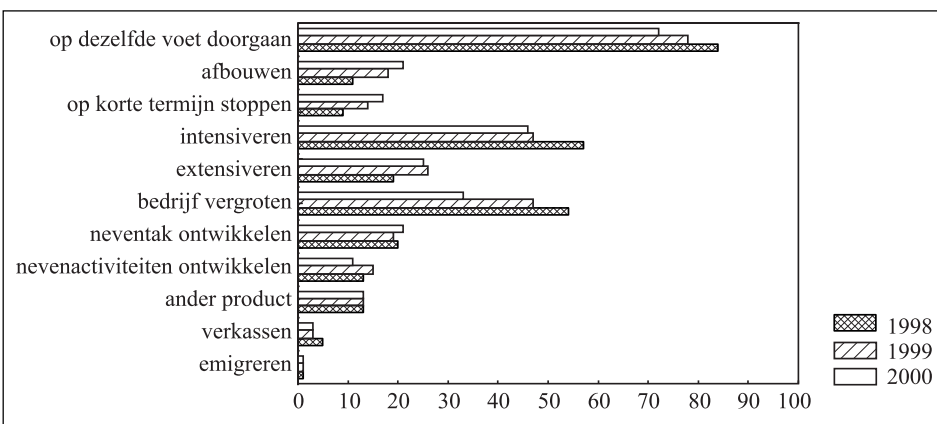
Uit het onderzoek blijkt dat in de agrarische sector onzekerheid over de toekomst als het grootste probleem wordt ervaren. Met name de wet- en regelgeving wordt door veel ondernemers (ruim 80%) negatief ervaren: te veel, te ingewikkeld, inconsequent en onwerkbaar door de administratieve rompslomp (figuur 1). Het gevoel leeft dat de enige zekerheid omtrent de uitkomst van politieke onderhandelingen is dat ze negatief zullen uitpakken voor de agrarische sector. Daarbij zetten stijgende kostprijzen en dalende opbrengsten voor veel ondernemers het inkomen onder druk. Desondanks gaven de meeste ondernemers aan dat het financieel niet slecht ging, al nam de druk in de loop der jaren wel iets toe. Het percentage boeren en tuinders dat aangaf liquiditeitsproblemen te hebben, liep iets op. Dit kwam vooral door de varkenssector, waarvoor de situatie in 1999 nijpend was.

Problemen met het overheidsbeleid en negatieve marktontwikkelingen zijn zaken waar de individuele ondernemer over het algemeen weinig invloed op heeft. Wel hadden ze hun weerslag op de tevredenheid met het beroep, de motivatie om boer of tuinder te blijven en de algemene gezondheid. In 1998 gaf ongeveer 85% van de ondernemers aan te verwachten de komende jaren op dezelfde voet door te zullen gaan, maar in 2000 bleek een flink deel van plan toch te stoppen (figuur 2). Dit waren met name oudere ondernemers zonder opvolger, maar ook jongere ondernemers die niet langer tevreden waren met het beroep. Ook hakte een aantal potentiële opvolgers de knoop door en besloot van opvolging af te zien. Op de ondervraagde bedrijven is het aantal ondernemers dat (waarschijnlijk) geen opvolger heeft daardoor gestegen. Met het oog op verwachte eisen voor de toekomst werden ook andere plannen ontwikkeld. Zo was in 1998 meer dan de helft van de ondernemers van plan het bedrijf te vergroten en te intensiveren. De animo hiervoor daalde in de loop der jaren. Extensiveren kwam meer in trek. Een klein, stabiel percentage ondernemers was van plan naar elders in Nederland te verkassen of zelfs te emigreren.

Door de huidige ontwikkelingen in de sector komt een aantal ondernemers in een negatieve spiraal terecht, waarbij met name financiële problemen leiden tot afnemende motivatie en gezondheidsklachten. Dit kan er weer toe leiden dat problemen minder goed worden opgelost. Gelukkig weten veel agrarische gezinnen dit te voorkomen, bijvoorbeeld door zich te concentreren op dingen waar men wel invloed op kan uitoefenen. Ook wordt kracht geput uit die aspecten van het leven en werken op het bedrijf waar men wel veel plezier aan beleeft. Ook ziet niet iedereen de huidige ontwikkelingen als een probleem, zoals de vader van een boer schreef: *'Het werk hebben we altijd met veel plezier gedaan en het heeft altijd z'n ups en downs. Iedere uitdaging is er een om overwonnen te worden. Dat was vroeger zo en dat is nu niet anders.'*

Figuur 1 Percentage ondernemers dat problemen heeft met huidige ontwikkelingen in de sector

Figuur 2 Plannen voor de toekomst van het bedrijf, percentage ondernemers dat dit waarschijnlijk of zeker wel gaat doen